

FINANSTILSYNETTHE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

RSM Norge AS C/O Arntzen de Besche
Advokatfirma AS
Postboks 2734 Solli
0204 OSLO

Vår referanse
24/8111
Deres referanse
106416-108

27.06.2025

Tilsynsrapport

1 Innledning

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn med RSM Norges AS (revisjonsforetaket) og en av dets oppdragsansvarlige revisorer høsten 2024. Bakgrunnen for tilsynet var oppslag i media om at revisjonsforetaket var valgt revisor for et advokatselskap som var benyttet i lånesvindel. Revisjonsforetaket var også valgt revisor i to foretak som advokaten benyttet i lånesvindelen.

Styrets kommentarer til den foreløpige tilsynsrapporten ble mottatt 6. juni 2025.

De tre selskapene advokaten benyttet i lånesvindelen er:

- Advokatfirmaet Bull og Årstad DA (oppdrag A), der advokaten var én av elleve deltakere.
- Otica AS (oppdrag B), som var 100 prosent eiet av Siviløkonom Per A. Ousdal AS. Advokaten var daglig leder for Otica AS fra 2005, men var ikke representert i styret som avla de regnskapene som er dekket av Finanstilsynets kontroll av revisjonen. Styret besto av advokatens nærstående. Selskapet hadde ingen ansatte. Selskapet er nå under konkursbehandling.
- Siviløkonom Per A. Ousdal AS (oppdrag C) som var eiet 100 prosent av Per A. Ousdal. Advokaten var daglig leder og enestyre. Selskapet hadde ingen ansatte. Selskapet er nå under konkursbehandling.

Revisjonsforetaket var også valgt revisor i enkelte selskap som lånte ut penger. For å få et inntrykk av hvordan disse utlånene ble håndtert av revisor i disse revisjonsoppdragene, har Finanstilsynet omtalt de delene av revisjonsdokumentasjonen som dekker revisjonshandlinger rettet mot to utlån fra ett av disse selskapene. Kontrollen av dette revisjonsoppdraget er benevnt oppdrag D i tilsynsrapporten.

Det er avlagt normalberetning for alle nevnte revisjonsoppdrag for årene 2021 og 2022, som er de årene som Finanstilsynets kontroll har dekket.

2 Finanstilsynets oppsummering

Finanstilsynet mener det foreligger overtredelser av revisorloven i utførelsen av revisjonen og at flere av disse er grove.

Oppdragsansvarlig revisor ble derfor varslet om vedtak om tilbakekall av hans godkjenning som statsautorisert revisor i Finanstilsynets brev 25. november 2024. Finanstilsynet mottok oppdragsansvarlig revisors kommentarer til varselet i brev 28. februar 2025, der det gis uttrykk for uenighet om hvilke plikter som følger av revisorloven. Oppdragsansvarlig revisor meldte deretter at han frasa seg godkjenningen som statsautorisert revisor. Finanstilsynet slettet da hans

godkjenning og besluttet samtidig å avslutte tilsynssaken mot ham. Oppdragsansvarlig revisor ble orientert om dette i brev 25. mars 2025.

I tillegg til det ansvaret oppdragsansvarlig revisor har, er RSM Norge AS valgt revisor og har i den rollen et selvstendig ansvar for revisjonsutførelsen. Finanstilsynet fortsatte derfor tilsynssaken mot revisjonsforetaket.

Finanstilsynet gjennomførte også et tilsyn med revisjonsforetaket i november 2023. Revisjonsforetaket ble da ilagt overtredelsesgebyr både etter revisorloven og hvitvaskingsloven. Etter tilsynet i 2023 har revisjonsforetaket redegjort for tiltak som er iverksatt og som kan bidra til å forhindre at de forhold Finanstilsynet har påpekt, gjentar seg. Etter tilsynet i 2023 har Finanstilsynet hatt oppfølging av revisjonsforetaket der virksomhetsstyring og interne kontrolltiltak har vært tema.

De oppdrag og revisjonshandlinger som er omtalt i denne rapporten og som er knyttet til mediaoppslagene om lånesvindel dekker primært revisjonen av årsregnskapene for 2021 og 2022. De er dermed utført før revisjonsforetaket iverksatte tiltakene rettet mot kvalitetsstyringen. Når Finanstilsynet derfor i denne tilsynssaken ikke fatter et vedtak mot revisjonsforetaket, må dette sees i lys av tidligere prosess mot oppdragsansvarlig revisor, tidligere vedtak mot revisjonsforetak og etterfølgende oppfølging av foretaket.

3 Finanstilsynets vurderinger

3.1 Revisjonen av advokatselskapet (Oppdrag A)

3.1.1 Mangelfull vurdering og håndtering av formidling av lån og bruk av klientkonto til dette

3.1.1.1 Manglende kunnskap om regulering

Revisjonsdokumentasjonen viser at oppdragsansvarlig revisor var klar over at advokaten hadde formidlet lån og benyttet advokatselskapets navn og klientkonto. Låneformidling er regulert virksomhet og underlagt tilsyn av Finanstilsynet. Det gjaldt også før regelendringene som trådte i kraft 1. juni 2023. Revisors manglende vurdering av om advokatens rolle falt inn under nevnte regulering er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav a, jf. ISA 315 punkt 19 og ISA 250 punkt 13.

At den som formidlet lånene var advokat, og dermed selv kunne forutsettes å ha vurdert lovligheten, fritar ikke revisors plikt til selv å vurdere om godkjenning er nødvendig.

At revisor i møte med advokatselskapet våren 2023, i forbindelse med revisjonen av 2022-regnskapet, ble kjent med at advokatens formidling av lån skulle avvikles, avhjelper ikke revisors manglende oppmerksomhet forut for dette.

3.1.1.2 Manglende vurdering av bruk av klientkontoene

Mangelfull oppfølging av bruken av klientkontoer til formidling av lån er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav a og ISA 250 punktene 19-22 som stiller krav til videre undersøkelser ved identifiserte brudd eller mistanke om brudd på lover og forskrifter.

I revisjonsdokumentasjonen for 2021 skriver revisor at "Per Asle bruker klientkonto bl.a. til formidling av låneforhold til høye renter. Stilles spørsmål ved om dette skal via klientkonto".

Revisor avklarte ikke spørsmålet om lovligheten av bruk av klientkontoer til formidling av lån. At bruken av klientkontoene til dette opphørte i 2023, er uten betydning for revisjonen av 2021 og 2022-regnskapet.

3.1.1.3 Manglende nummerert kommunikasjon

At revisor ikke har kommunisert skriftlig med advokatselskapet om lovligheten av å bruke klientkontoene til låneformidlingsvirksomhet, er overtredelse av revisorloven § 9-5, se også ISA 250 punkt 23-25.

Som det fremkommer av sitatet fra revisjonsdokumentasjonen i foregående punkt, var revisor usikker på om klientkontoen kunne brukes til formidling av lån. Fravær av en avklaring av spørsmålet tilsier at revisor skal formidle denne usikkerheten i nummerert kommunikasjon til advokatselskapet, og på den måten fremtvinge ledelsens oppmerksomhet rettet mot forholdet. Når advokatselskapet ikke har et styre, skulle kommunikasjonen ha skjedd til relevant ledelsesorgan, se forarbeidene til revisorloven § 9-5. I tillegg til å sikre at ledelsen er klar over, og må ta stilling til usikkerheten, vil tilbakemeldingen fra selskapet kunne være til hjelp i revisors egen og selvstendige vurdering av lovligheten av det aktuelle forholdet.

Revisjonsdokumentasjonen inneholder heller ingen vurdering av om usikkerheten knyttet til lovligheten av å bruke klientkontoene til formidlingen av lån var et forhold som skulle tas opp med advokatselskapets ledelsesorgan.

3.1.2 Mangelfull risikovurdering knyttet til utbetalinger fra klientkonto

Revisor har ikke satt seg tilstrekkelig inn i de ulike transaksjonstyper på klientkontoene. Han har dermed ikke identifisert om, eventuelt hvilke risikoer som er knyttet til advokatselskapets bruk av klientkontoen. Forholdet innebærer overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd, se ISA 315, særlig punkt 11 og 12 for revisjonen av 2021. For revisjonen av 2022-regnskapet vises det til ISA 315 (revidert 2019), særlig punkt 19.

At det er klientkonto der innestående tilhører andre enn den reviderte, tilsier en skjerpet aktsomhet fra revisors side.

Revisjonsdokumentasjonen inneholder følgende beskrivelse av revisors forståelse av bruken av klientkontoene: "Klientmidlene innbetales fra kunde ved inkasso, eiendomsmegling eller salg på vegne av kunder – utbetales når vilkårene for utbetaling er inntruffet inklusiv renter som beregnes i excel. Bank styres av [navn på medarbeider]. (ingen bokføring utom særregnskap dødsbo)". At klientkontoene også benyttes til formidling av lån fremkommer ikke som en del av risikovurderingen, selv om revisor er kjent med slik bruk.

Det foreligger ingen nærmere vurdering av om de beskrevne rutinene i advokatselskapet knyttet til inn og utbetalinger på klientkontoene, gir tilstrekkelig kontroll over klientmidlene og tilhørende klientansvar, herunder om utbetalinger skjer i henhold til instruks fra den midlene tilhører, se advokatforskriften § 22 punkt 4.

Også vurderingen av særskilte risikoer og mislighetsrisiko når det gjelder klientmidlene mangler. I revisjonsdokumentasjonen, under "risikovurderingshandlinger" punkt 5 der særskilte risikoer og mislighetsrisikoer skal angis, er resultatet: "Det er ikke utfyllt 4.1 skjema i år. [Oppdragsansvarlig revisor] har jevnlig møter og samtaler med ledelsen. Informasjon om identifiserte særskilte risikoer og mislighetsrisikoer er oppdatert i skjermbildet forretningsforståelse og risikofaktorer "risikooversikt". Det er ikke angitt noen slike særskilte risikoer eller mislighetsrisikoer i det skjermbildet det vises til.

I revisjonsdokumentasjonens felter for kontrollmiljø (interne forhold) fremkommer blant annet følgende: "Siden den eksterne regnskapsfører ivaretar regnskapsfunksjonen for selskapet, har vi kartlagt, evaluert og testet relevante kontroller som utføres av regnskapsfører på samme måte som

om de hadde vært utført av selskapet selv. Ved å benytte seg av ekstern regnskapsfører har selskapet etablert arbeidsdeling og vår vurdering er at vi i tilstrekkelig grad har opparbeidet oss forståelse av typen og betydning av tjenestene som blir utført av den eksterne regnskapsfører og deres virkning på selskapets interne kontroll, til å kunne identifisere og vurdere risikoer for vesentlig feilinformasjon."

Ovennevnte beskrivelse av kontrollmiljøet er ikke dekkende for arbeidsdelingen mellom advokatselskapet og ekstern regnskapsfører, blant annet fordi bokføringen av transaksjonene på klientkonto var ikke omfattet av oppdragsavtalen mellom advokatselskapet og regnskapsfører.

For utbetalinger fra klientkonto viser revisjonsdokumentasjonen at revisor har lagt til grunn at den enkelte advokat lager grunnlaget/dokumentasjonen for utbetalingen og leverer dette videre til navngitte medarbeidere som har bankfullmakt. Medarbeider sjekker dokumentasjonen og foretar utbetalingen. Revisor har videre lagt til grunn at nettbanken er satt opp slik at det kreves to signaturer for utbetaling.

Uten at revisor har satt seg inn i hva medarbeidernes kontroll av dokumentasjonen innebærer, kan ikke revisor bygge på at medarbeideren foretar en hensiktsmessig kontroll av at opplysningene i advokatens anvisninger stemmer. Kontrollen med dobbelt signatur for belastning av klientkonto vil være en kontroll av at ingen av de personer med bankfullmakt forestår uregelmessige utbetalinger, men er ingen kontroll av at advokatens anvisning av utbetaling er rettmessig.

3.1.3 Manglende revisjon av utbetalinger fra klientkonto

Finanstilsynet mener at revisjonsplanen for revisjonen av 2021 ikke oppfyller revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav b, se ISA 315. Revisors vurdering av utbetalinger fra klientkontoene i 2021 og 2022 er ikke understøttet av tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav d og e, se ISA 500 punkt 6 – 8.

I den dokumenterte risikovurderingen for begge årene er det angitt høy iboende risiko knyttet til inn- og utbetalingstransaksjoner. Begrunnet at det er advokatvirksomhet som har klientkontoer med mange transaksjoner gjennom året. I revisjonsplanen for revisjonen av 2022-regnskapet, under substanshandlinger under overskriften "Klientkonto – Bankavstemming og utbetalinger", er det beskrevet revisjonshandlinger både for interimrevisjonen og årsregnskapsrevisjonen. Blant annet er det angitt egne handlinger for kontroll av utbetalinger i tilfeller der det er alenefullmakter eller andre observerte vesentlige risikoforhold. En av handlingene er at det skal kontrolleres at utbetalingene er overført til virksomhetsrelatert kreditor basert på en mottatt faktura som vedrører virksomheten. Det fremkommer videre at mottakers kontonummer skal kontrolleres mot ekstern bekreftelse.

Revisor har ikke utført noen slike kontroller. Det foreligger ikke alenefullmakt, men revisor har vurdert iboende risiko som høy og skulle ha vurdert om det foreligger "andre observerte vesentlige risikoforhold". Både kunnskapen om at klientkontoene ble benyttet til formidling av lån og den manglende kunnskapen om det var kontroller i advokatselskapet rettet mot riktigheten av den enkelte advokats utbetalingsanvisninger, eventuelt effektiviteten i disse, tilsier at revisor skulle ha utført revisjonshandlinger som beskrevet i revisjonsplanen.

For hvert av de to årene er det valgt ut 30 uttak fra klientkontoene for nærmere kontroll. Utvalget er lagt inn i et Excel-ark. Den revisjonsmessige angrepsvinkelen er beskrevet som test av kontroller, med henvisning til rutinen der advokatene anviser og medarbeideren utbetaler basert på anvisningen. Til test av kontroller som angrepsvinkel, bemerker Finanstilsynet at dette ikke vil kunne gi tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis, uten kontroller i advokatselskapet rettet mot å hindre at advokaten bevisst anviser urettmessige utbetalinger. Finanstilsynet har imidlertid vurdert om utførte revisjonshandlinger er tilstrekkelig basert på substanskontroll som revisjonsmessig tilnærming.

Revisjonsdokumentasjonen viser ikke hvilke kontrollhandlinger som er gjennomført mot utvalget, og heller ikke resultatet av kontrollen, ut over at Excel-arket inneholder informasjon om hvem utbetalingen er til. For 2022 er det i tillegg angitt korte kommentarer om hva utbetalingen gjelder. Utvalget inneholder for begge årene noen store transaksjoner. For 2022 er noen av disse beskrevet som for eksempel "innfrielse av lån", "avregning av renter" og "innfrielse av hovedstol".¹

Uansett hvilken revisjonsmessig angrepsvinkel som er valgt, og selv om revisor hadde vurdert og konkludert med at det ikke var andre observerte risikoforhold, mener Finanstilsynet at det ikke er utvist profesjonell skepsis i kontrollen av utvalgte utbetalinger i samsvar med kravet i revisorloven § 9-4 fjerde ledd. Profesjonell skepsis mangler både i vurderingen av effektiviteten i den etablerte kontrollen med anvisning fra en advokat og etterfølgende utbetaling og i vurderingen av om det var utbetalinger som inngikk i revisors utvalg som det objektivt sett var grunn til å reise spørsmål ved, se eksemplene foran.

3.1.4 Mangelfull vurdering av bruk av serviceorganisasjon

Finanstilsynet mener at revisors vurdering av hvilken betydning det har at advokatselskapet benytter ekstern regnskapsfører, er så mangelfull at det foreligger overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd, bokstav a, se ISA 402 punkt 9-11.

Revisor var klar over at advokatselskapet benyttet ekstern regnskapsfører, men innhentet ikke oppdragsavtalen. Han kontrollerte heller ikke om regnskapsselskapet hadde godkjenning fra Finanstilsynet.

I revisjonsverktøyets felter, som skal benyttes i vurderingen av forretningsforståelse og risikofaktorer, er ett av forholdene om den reviderte benytter serviceorganisasjon. Her har revisor fylt ut at dette ikke er aktuelt, og har derfor heller ikke utført de handlingene og vurderingene revisjonsverktøyet legger opp til når den reviderte benytter serviceorganisasjon.

3.1.5 Dokumentasjonsmangel

Revisjonsdokumentasjonen mangler informasjon som er av betydning for å vurdere om oppdraget er gjennomført i samsvar med revisorloven. Forholdet innebærer overtredelse av revisorloven § 9-9 om dokumentasjon og revisorloven § 9-4 tredje ledd, se ISA 230, særlig punkt 8 og punkt 4.

Referatene fra revisors møte med daglig leder og advokaten, som nevnt i punkt 3.1.2 er fremlagt av revisjonsselskapet i tilsynsprosessen. Til tross for at referatet var av betydning for revisors håndtering av forholdet, er ikke referatet arkivert i revisjonsfilen for 2022 og det er heller ikke inntatt en henvisning til hvor referatet befinner seg.

3.2 Revisjonen av Otica AS (Oppdrag B)

3.2.1 Manglende forståelse og risikovurdering av transaksjoner med nærstående

Det var en rekke transaksjoner mellom selskapet og dets nærstående. Revisor har ikke satt seg tilstrekkelig inn i disse transaksjonene. Revisor har derfor ikke et tilfredsstillende grunnlag for risikovurderingene. Forholdet innebærer overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd, se ISA 315, særlig punkt 11 og 12 for revisjonen av 2021. For revisjonen av 2022-regnskapet vises det til ISA 315 (revidert 2019), særlig punkt 19. Transaksjoner med nærstående tilsier en forhøyet aktsomhet fra revisors side, se ISA 550 punkt 18 og ISA 315 (revidert 2019) punkt 25. Dette gjelder uavhengig av om transaksjonene har resultateffekt.

¹ Omtalen av transaksjonene er korrigert per 1. juli 2025.

Mellomregningskonto – daglig leder:

Advokaten var daglig leder i selskapet og hadde opprettet en privatkonto, kto. 2942 Per Asle Ousdal Privat, heretter omtalt som "privatkontoen". Privatkontoen ble i hovedsak benyttet til ut- og innbetalinger ført på selskapets bankkonto, men som ikke vedrørte driften av dette.

Revisor har ikke vurdert hvorfor det var opprettet en slik privatkonto i selskapet for daglig leder, og heller ikke lovligheten av den.

Revisjonsdokumentasjonen for 2021 knyttet til privatkontoen inneholder et regneark som har ca. 250 rader med transaksjoner med en total verdi på ca. MNOK 20 (MNOK10 debet og MNOK10 kredit). Det fremkommer ikke hva som er grunnlaget for regnearket og heller ikke hvem som har utarbeidet det. Revisjonsdokumentasjonen for 2022 inneholder ikke et tilsvarende regneark.

Det fremkommer av dokumentasjonen at privatkontoen er gjennomlest, uten noen ytterligere kommentarer fra revisor.

Regnearket for 2021 viser at innbetalingene til selskapets bankkonto i det vesentligste kommer fra advokatselskapet (oppdrag A) og at innbetalingene er ført som daglig leders tilgodehavende på privatkontoen. Flere av innbetalingene ble opprinnelig ført som mellomværende (leverandørreskonto) mellom selskapet og advokatselskapet, for deretter å bli overført privatkontoen på slutten av året. Innbetalingene til selskapet fra advokatselskapets klientkonto viser til navngitte personer eller firma. Til tross for at revisor har innhentet betalingsbilaget som dokumenterer innbetalingene og korreksjonsbilaget, har ikke revisor vurdert hvorfor advokatens privatkonto skulle godskrives disse innbetalingene.

Videre viser regnskapet at selskapets bankkonto ble belastet med en rekke utbetalinger som ikke hadde noen naturlig tilknytning til selskapet, blant annet leasing eller kjøp av biler, bilutgifter, kunst, nedbetaling av lån i Statens lånekasse, møbler og en rekke bankuttak på runde beløp. Utgiftene er ført på privatkontoen som fordring på daglig leder privat. Revisor har ikke vurdert om det skulle vært foretatt innberetning og skattetrekk for daglig leders uttak.

Motregningen på privatkontoen var innbetalinger fra advokatselskapet mot privatuttak og innebærer at daglig leder skattefritt har kunnet få ut om lag MNOK 10 med opprinnelse fra oppdrag A til privat bruk i 2021, uten at revisor har reagert på dette. I tilsvaret er opplyst at det i 2022 ble innberettet MNOK 1,8 som skattepliktig lån. Innberetningen er ikke en del av dokumentasjonen av årsregnskapsrevisjonen for 2022. Uansett representerer ikke Innberetningen de grunnleggende svakhetene ved revisjonen av 2021 og 2022.

Se for øvrig punkt 3.2.4 om årsavslutningsposter foretatt av revisor.

Mellomregningskonto – morselskapet:

I tillegg til privatkontoen var det opprettet en mellomregningskonto mellom selskapet og dets morselskap Siviløkonom Per A. Ousdal AS (oppdrag C).

Det fremkommer av revisjonsdokumentasjonen for begge årene at saldo på privatkontoen ved årsskiftet skal overføres til mellomregning med morselskapet. Revisor har ikke vurdert hvorfor det skal skje. Se punkt 3.2.4 om årsavslutningsposter foretatt av revisor.

Revisjonsdokumentasjonen inneholder et arbeidspapir med overskriften "Utbetalinger til aksjonær". Revisors konklusjon, både i revisjonen for 2021 og 2022, er at det ikke er utbetalinger som skal rapporteres. Revisor har heller ikke vurdert om, eventuelt hvilken betydning det skulle ha at morselskapet eies 100 prosent av daglig leder i datterselskapet.

3.2.2 Manglende revisjonsbevis for transaksjoner med nærstående

Svakhetene som er beskrevet i foregående punkt 3.2.1 innebærer at revisor ikke har tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for gyldigheten av vesentlige transaksjoner med nærstående.

Dette er en overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd, bokstav e, se ISA 500, 550 og ISA 240 punkt 32, særlig bokstav a ii) og punkt 7.

I tilsvaret er det vist til en lagmannsrettsdom fra 2015 som gjelder en erstatningssak mot revisor og hvor retten enstemmig har konkludert med at revisor ikke var erstatningspliktig. I rettens begrunnelse er det blant annet vist til en sak der Høyesterett fastslår at et klart brudd på "god revisjonsskikk" ikke uten videre kan ses som erstatningsbetingende uaktsomhet.

I saken som ble behandlet i lagmannsretten var spørsmålet om revisor burde ha reagert på overføringer fra et selskap (X) i et konsern til andre selskaper i samme konsern. Overføringene skjedde i form av nedregulering av en avtalt selgerkreditt som Y hadde gitt X i forbindelse med oppstart av sistnevnte. Revisor hadde innhentet bekreftelse på alle konsernmellomværender. I vurderingen av revisors aktsomhet, la retten blant annet vekt at et styremedlem i selskap X, i forbindelse med avleggelsen av det konkrete regnskapet, hadde reist spørsmål til daglig leder i selskap X om riktigheten av disse konkrete transaksjonene og deretter signert på Xs regnskap. Det ble også lagt vekt på at det var første året revisor reviderte konsernet.

I tilsynssaken er faktum et annet. Det revisor ikke har reagert på her er hvorfor overføringer fra advokatselskapet til advokaten privat skulle skje i form av overføringer fra advokatselskapets klientkontoer til Otica AS for deretter å inngå på en mellomregningskonto som advokaten har opprettet til føring av utgifter som ikke kan ha sammenheng med virksomheten i Otica AS. Se også punkt 3.2.4. Finanstilsynet mener det ikke er holdepunkter i lagmannsrettens dom som gir støtte for en oppfatning om at revisor avstemming av de ulike kontoene er tilstrekkelig i henhold til god revisjonsskikk også i tilsynssaken.

3.2.3 Risikovurdering, herunder risikoen for misligheter og overstyring av kontroller

Risikovurderingen oppfyller ikke revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 315 ISA 220 og ISA 240 punkt 32 og 33, særlig punkt 33 bokstav c.

Revisor har ikke identifisert noen særskilte risikoer. Det foreligger heller ingen begrunnelse for hvorfor det ikke foreligger særskilt risiko knyttet til overstyring av kontroller fra ledelsen. Transaksjoner med nærstående er satt til medium sannsynlighet og medium betydning.

Det fremgår av revisjonsdokumentasjonen for begge årene at revisor er klar over at det er betydelige transaksjoner som ikke blir ført i regnskapet, både i størrelse om omfang. Revisor var også klar over at daglig leder hadde enefullmakt til bankkontoen. Revisors kunnskap om disse forholdene er ikke reflektert i risikovurderingen (ISA 315 punkt 11), og heller ikke i vurderingen av mislighetsrisikoen (ISA 240 og i planleggingen av risikohåndteringshandlinger (ISA 330 punkt 6). Både dette forholdet og de føringene som skjedde på mellomregningskontoene, se punkt 3.2.1, gjør at revisors risikovurdering fremstår som svært mangelfull.

3.2.4 Oppsett av årsregnskap og hovedbokposter

Revisor har utarbeidet årsregnskapene og foretatt årsoppgjørsposter. Revisor har ikke utført tilstrekkelig kontroll av grunnlaget for posteringene, verken i arbeidet med utarbeidelse av regnskapet eller som ledd i revisjonen. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd første punktum og bokstav b. Pliktbruddenes alvorlighetsgrad underbygges av at dokumentasjonen som ligger til grunn for posteringer foretatt av revisor ikke tilfredsstiller grunnleggende krav i bokføringsloven § 4 se særlig punkt 3 og 6 og at posteringene gjelder forholdet til nærstående.

Revisjonsdokumentasjonen for 2021 viser et område under substanshandlinger, betegnet som "utkast til årsregnskap og ligningspapirer". Dokumentasjonen inkluderer ulike versjoner av selskapets årsregnskap og en posteringsliste signert av daglig leder.

Det er den revidertes ansvar å oppfylle kravene i bokføringsloven, herunder oppbevaring av pliktig regnskapsmateriale. Årsoppgjørsposteringer er regnskapsføring, som revisorer kan gjøre for revisjonsklienter uten godkjenning som statsautorisert regnskapsfører, innenfor det revisorlovens uavhengighetsregler åpner for. I denne rollen har revisor et eget ansvar for å påse at grunnlaget for posteringene oppfyller bokføringsregelverket, i tillegg til det som følger av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav b. Revisor kan derfor ikke føre årsoppgjørsposteringer som daglig leder har bedt om, uten å kontrollere grunnlaget for disse. Ofte vil grunnlaget for årsoppgjørsposteringene være vurdert av revisor som ledd i årsregnskapsrevisjonen, noe som ikke er situasjonen i dette oppdraget.

Korreksjonspostene gjelder i hovedsak føring mellom balanseposter som ikke har en naturlig sammenheng mot hverandre. På den måten er for eksempel en fordring på flere millioner kroner, benevnt som aksjeutbytte, som selskapet hadde ført i sitt regnskap, ført mot mellomregningskontoen med morselskapet Siviløkonom Per A. Ousdal AS (oppdrag C), uten at utbyttekravet dukker opp som en fordring i morselskapet. Motposten for denne korreksjonen er innbetalinger fra advokatselskapet (oppdrag A), se punkt 3.2.1. Det er ingen kjent sammenheng mellom det foretaket det angivelig skulle være et krav om utbytte fra og advokatselskapet. Basert på revisjonsdokumentasjonen fremstår dette som å være en korreksjon av feil i inngående balanse. Det foreligger imidlertid ingen forklaring eller dokumentasjon som viser hvordan posten oppsto i regnskapet til Otica AS. Uansett tilsier beløpets størrelse at revisor skulle utført ytterligere handlinger for å forstå hendelsesforløpet.

3.2.5 Manglende oppfyllelse av undersøkelsesplikten i hvitvaskingsloven

Finanstilsynet mener at de betydelige innbetalingerne fra advokatselskapet utløser en undersøkelsesplikt for revisor etter hvitvaskingsloven § 25, eller i det minste en vurdering av om det foreligger slik undersøkelsesplikt. Forholdet er brudd på hvitvaskingsloven § 25 første ledd, jf. annet ledd.

3.2.6 Mangelfull håndtering av brudd på bokføringsloven

Som nevnt var det en rekke transaksjoner som ikke var ført i den løpende bokføringen, se punkt 3.2.3.

At revisor ikke har tatt forholdet opp i nummerert kommunikasjon er overtredelse av revisorloven § 9-5. Revisors manglende vurdering av forholdet i fortsettelsesvurderingen er overtredelse av revisorloven §§ 9-2 annet ledd og 9-4 tredje ledd, se ISA 220 punkt 22 – 24. Dette svekker grunnlaget for revisors signatur på næringsoppgaven og grunnlaget for en vurdering av om forholdet skulle vært omtalt i revisjonsberetningen i henhold til revisorloven § 9-7 andre ledd bokstav e.

3.3 Revisjonen av Siviløkonom Per A. Ousdal AS (Oppdrag C)

3.3.1 Manglende revisjonsbevis for gjeld til datterselskapet

Revisor har ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for riktigheten av den revidertes gjeld til datterselskapet Otica AS (oppdrag B). Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, se ISA 500 og ISA 240 punkt 32, særlig bokstav a ii) og punkt 7.

Ved inngangen til 2021 var gjelden til datterselskapet MNOK 7,9 og ved utgangen av året var den MNOK 7,4. Revisjonsdokumentasjonen viser at revisor har påsett at gjelden er avstemt med saldo på mellomregningskontoen i datterselskapet.

Revisor har imidlertid ikke rettet revisjonshandlinger mot grunnlaget for gjelden til datterselskapet, verken i revisjonen eller i forbindelse med årsoppgjørsposteringene, se punkt 3.3.4.

I tilsvaret er det også her vist til lagmannsrettsdommen fra 2015. Finanstilsynet mener den ikke er relevant, se punkt 3.2.1.

3.3.2 Manglende revisjonsbevis for gjeld til eier

Revisor har ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for gjeld til eier. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, se ISA 500 og ISA 550 punkt 23.

Advokaten var 100 prosent eier av selskapet. Ved inngangen av 2021 var selskapets gjeld til eier kr. 1 456 325 og ved utgangen av året var den kr. 957 581. Revisjonsdokumentasjonen viser ingen revisjonshandlinger rettet mot gjeldsposten.

Kravet i ISA 550 om at revisor skal utføre revisjonen av transaksjoner med nærstående med profesjonell skepsis, se også revisorloven § 9-4 fjerde ledd, tilsier at revisor skulle ha utført nærmere undersøkelser og bakgrunnen for gjelden og årets transaksjoner. Se også punkt 3.3.4. Også mangelfull intern kontroll i det reviderte foretaket tilsier at revisor skulle ha vurdert den særskilte risikoen for ledelsesmisligheter. Samlet sett har revisor ikke revisor innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for transaksjoner med eier.

3.3.3 Manglende revisjonsbevis for fordring

Revisor har ikke tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for selskapets fordring på en navngitt privatperson. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, se ISA 500 punkt 6 og 7 og ISA 240 ISA 240 punkt 32, særlig bokstav a ii) og punkt 7.

Ovennevnte fordring fremstod som et utlån fra selskapet til den aktuelle privatpersonen. Revisor hadde hentet inn låneavtalen. Avtalen viser at lånet opprinnelig var på kr. 4 519 000 og skulle innfris i 2014. Det fremgår ikke av revisjonsdokumentasjon at revisor noen gang i perioden 2014 til 2021 har innhentet bekreftelse direkte fra skyldneren.

Selskapets regnskap for 2021 viser at fordringen ikke var innfridd, men sto oppført med kr. 72 184. Revisjonsdokumentasjonen for 2021 viser at revisor har lagt til grunn at lånet er nedbetalt, noe som skulle tilsi at det har kommet innbetalinger fra låntaker. Faktum er imidlertid at fordringen ble nedregulert som følge av årsoppgjørsposteringer foretatt av revisor, se punkt 5.4. Til tross for at lånet skulle vært innfridd i 2014 og at revisor var kjent med at nedreguleringen av lånet ikke skyldes innbetalinger fra debitor, har ikke revisor rettet noen revisjonshandlinger mot utlånet.

3.3.4 Oppsett av årsregnskap og hovedbokposteringer

Revisor har utarbeidet årsregnskapene og foretatt årsoppgjørsposteringer. Revisors kontroll av grunnlaget for posteringene er mangelfulle, både i forbindelse med utarbeidelsen av regnskapet og i revisjonsutførelsen. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd første punktum og bokstav b.

Som i Otica AS (oppdrag B) gjelder korreksjonspostene føring mellom balanseposter som ikke har en naturlig sammenheng mot hverandre. For eksempel er fordringen på privatpersonen (se punkt 5.3) gjort opp ved føring mot gjeld til advokatselskapet (oppdrag A) med kr. 1 091 000 og kr 1 250 000 mot mellomregning Ousdal. Det foreligger ingen avtaler eller annet grunnlag som begrunner en slik føring.

Finanstilsynets syn på revisors årsoppgjørsposteringer i Otica AS (oppdrag B) gjelder også for dette oppdraget. Det vises derfor til punkt 3.2.4.

3.4 Revisjonen av oppdrag D

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for verdsettelsen av to utlån fra selskapet av vesentlig betydning for regnskapet for 2022. Forholdet er overtredelse av revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, se ISA 500.

Det ene lånet er på MNOK 3 til en privatperson og det andre lånet er på MNOK 5 er til et selskap.

Revisjonsdokumentasjonen inkluderer låneavtalene. Begge avtalene angir at lånet er sikret som følger:

"Låntaker skal stille følgende sikkerhet for Lånet:

Det er inngått særskilt avtalt om sperring og motregning av klientmidler med kr. 6.000.000."

I låneavtalene er det lagt opp til at også selskapet som långiver skulle signere. Ingen av avtalene har denne signaturen.

[REDAKERT]. Revisjonsdokumentasjonen inneholder et notat fra oppdragsansvarlig revisor til revisormedarbeider hvor følgende fremkommer:

"Snakket med Per Asle i dag som sender over låne avtaler på hhv 5 og 3 mill.

Faktum: direkte utlån til låntaker. Låntaker har midler bundet i bank / Obligasjoner som sikkerhet hvor Per Asle Ousdal/Bull Arstad har fått rett til å kreve innløsning direkte mot banken. På bakgrunn av dette har adv avgitt garanti erklæring til långiver [Låntakere] ikke klient midler hos Bull.

Lån 1 [navn på låntaker], 3 mill: [Låntaker] har minst tilsvarende midler innestående i bank ifbm et arve oppgjøret men hvor de vil vente til boet er ferdig behandlet med å dele ut til de 3 søskene [navn på låntaker]. Penger i bank (ikke klient midler). [Låntaker] ønsker penger privat i forkant og låner av [långiver] til 10 % rente pa.

Lån 2 [navn på låntaker], 5 mill kr. Selskapet har obligasjoner via bank på beløp som langt overstiger låne beløpet. Selskapet trenger penger ifbm oppgjør av et eiendoms prosjekt og ville ikke realisere obligasjonene pga omkostning som over stiger renten."

Da revisor mottok låneavtalene reagerte han ikke på at de hadde identisk klausul som ga sikkerhet for 6 millioner kroner, selv om lånebeløpene var mindre og ulike.

Revisor rettet heller ingen kontroller mot at sikkerheten for utlånene var etablert, verken slik den var beskrevet i låneavtalen eller slik den var oppfattet av revisor etter samtalen med styreleder. Revisor forsikret seg ikke om at låntakerne hadde akseptert å stille annen sikkerhet enn det som fremkom av de signerte låneavtalene. Han innhentet heller ikke dokumentasjon av advokaten/advokatselskapets rett til å kreve innløsning direkte mot banken eller den omtalte garantierklæringen fra advokaten.

I tilsvaret er det redegjort for at revisor fokuserte sin revisjon på låneforholdenes eksistens, og at det ikke er nødvendig å vurdere verdsettelse av utlånene når lånene var gitt litt mer enn to måneder før balansedagen. Hvordan lånene er sikret er av vesentlig betydning for verdsettelsen. Uten å ha vurdert eller kontrollert sikkerheten for utlånene, har ikke revisor tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for verdien. Når revisor ikke har rettet revisjonshandlinger mot sikkerheten for utlånene, er det uten betydning når lånene ble gitt.

For Finanstilsynet

Marte Voie Opland
direktør for markedstilsyn

Lene Tofte Dønvold
seksjonsleder

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Kopi til:
RSM NORGE AS